

Tükörkrisztus

Talán a tükör a legtitokzatosabb tárgy a világon. Az emberiség számára akkor is létezett, amikor ilyen tárgya, ilyen eszköze még nem is volt, de ezernyi víztükörbe tekinthetett, tavak, folyók tükrébe. A tükör latin elnevezése *speculum*, innen a mi *spekulálás* szavunk. *Tükör* szavunk viszont ótörök eredetű*, a mai csuvas nyelvben *töker*. Ez a szó a tárgy ovális vagy kerek alakjára vonatkozik, az azeri nyelvben *teker*, a magyarban *teker*, *tér* (visszatér, visszatekeredik, megtér).

A bronztükör, mint a nők által alkalmazott pipereszer, már az ószövetségi Bibliában is szerepel:

„Elkészítette a bronzmedencét is és a hozzá tartozó állványt bronzból, azoknak az asszonyoknak a tükreiből, akik a sátor bejáratánál teljesítettek szolgálatot.” (Kivonulás 38,8) A nők az ókori Egyiptomban is réztüköröcskéket használtak. A római katonák a kardjuk fényes pengéjének tükrében fésülködtek.

A *Bölcsesség könyvében* a tükör egyenesen az isteni bölcsesség szimbólumaként jelenik meg a *Bölcsesség dicsérete* című fejezetben:

„Az örök világosság kisugárzása, és az Isten működésének tiszta tükre és jószágának képmása” (*Bölcsesség könyve* 7,26). A reneszánsz művészetben a tükör szintén a négy fő erény egyikét, a bölcsességet jelentette.

Szent Pál apostol nemcsak jelképesen írja a *Szeretethimnuszban* azt, hogy „tükör által homályosan látunk”, hanem objektív tapasztalatból is, lévén hogy az ezüstmű, bronzból és rézből készült tükrök igen hamar oxidálódtak, így elhomályosodtak. Egyébként az érctükrök közül az ezüsttükrök voltak a legnépszerűbbek, mert az aranylapocskák homályosabb és torzultabb képet adtak. Amerika felfedezésekor a portugál és spanyol hajósok a bennszülöttek használati tárgyai közt olyan tükröket találtak, melyek fekete lávából és féldrágakövekből, például markazitból készültek. Ilyeneket használtak egyebek közt a perui indiánok. Azok az üveglapok, melyeket cinkkel vontak be; csak a 16. században lettek kifejlesztve, a muranói, velencei üveghutában.

Magyar hiedelem, hogy ha valaki megbetegszik, a ház összes tükrét le kell fedni, nehogy az illető lelke elvesszen. A tükör számos hiedelemben és mesében negatív emberi tulajdonságok szimbóluma. Öntetszelgés, önimádat, hiúság: „Tükröm, tükröm, mondd meg nékem, ki a legszebb?” Az összetört tükör a világ

* A következőkben Tótfalusi István *Magyar Etimológiai Nagyszótár* című munkájára támaszkodom (Arcanum DVD Könyvtár 2. 2002).

szinte minden hiedelmében bajt okoz. Az orosz zsidóknál a törött tükör hét év szegénységet jelent. Az ókori Rómában hét év sorscsapást jelölt. A magyar hiedelemben hét évig nem megy férjhez a lány, ha eltörik a tükre. A mézeskalácsból készült bazári tükörszív tükrében csak magukat és egymást szabad megnézniük a szerelmeseknek; ha valaki más is belenéz, az széttöri a szerelmet. A louisianai indiánok szerint ha valaki grimaszol villámláskor a tükörben, úgy marad az arca. A tükör lunáris szimbólum, ezért kerek alakúak a tükrök, mivel a Hold visszatükrözi a Nap sugarait.

Engem gyermekkoromtól mindmáig elvarázsolnak, megigéznek a tükrök. A világirodalom egésze és a művészettörténet telis-tele van tükrökkel. A hiúságtól az önszembesítésig elég széles a skála, amit a tükör jelölhet, jelenthet. Számos gondolat és érzés szimbóluma lehet a tükör. A víztükör Náciszot juttatja önkéntelenül is eszünkbe. Amióta Náciszok vannak, tükrök is vannak. A Z-füzetek sorozatban megjelent *Szélkutyá* című, verseket és esszéket tartalmazó kötetemben kapott helyet a *Nácisz arcom* című versem. Ez a vers, lévén, hogy Dsida Jenő *Hulló hajszálak elégiája* című verse inspirálta, bekerült Lisztóczy László *A költő feltámadása* című, Dsidáról írott tanulmánykötetébe is, a *Versek Dsida Jenőről* című fejezetbe, mely írás korábban a Polisz folyóirat 2007. decemberi számában látott napvilágot „*Csonkán is rege-kincs a tiéd*” címmel.

*Most hadd legyek újra erős, menetelnék a sereggel!
Rét harmata kozmetikázzon, s üde májusi reggel!
Szellője tavasznak az arc repedését retusálja,
tört tükre a tónak az arcom, a fényest ne kuszálja!
Hol vagy, felelőtlen, opál szemeimnek ragyogása?
Hol vagy, zabolátlan, erős fogaimnak harapása?
Térj vissza te hűtlen erőm, síma bőröm, ma jelenj meg!
Dús, síma hajam, koronája emelt, büszke fejemnek!
Jöjj vissza, te rég feledésbe merült nácisz arcom!*

A versben a víztükör démoni erő, mely összekuszálja az arcát annak, aki belenéz. Nácisz öntetszergésének büntetése az, hogy rákőszönt az öregség, a víztükör fodra ráncként jelenik meg a homlokon és arcon. Az ókori görögök igencsak rosszaláltak, ha valaki feszített víztükörre követ dobott, mert azt tartották, hogy aki nek a víztükörben összekuszálódik az arca, annak a lelke kuszálódik össze, és a vízben megpillantott tört arc balszerencsét hoz. Erre a régi görög hiedelemre már e versem megírása után találtam két 20. századi magyar költőnél allúziót:

*A kútba nézek. Fekete vízen
ónszínű kép-arc vonaglik, s reám néz.
(...)
Vízen vonagló kép-arc, kit helyenként
a fodrozó víz foszladóvá borzol.*

(Szabédi László: *Optikai csalódás*)

*Oly ritka az a szép,
ki képes összezilálni alakját,
majd visszanyerni,
mint víztükör, újból.*

(Petri György: *Oly ritka...*)

Nemes Nagy Ágnes tükre viszont a tükörbe nézés nehézségéről vall:

*Leveszed lassan arcodról a színt,
s az egész arcod szeretnéd levenni.*

(Nemes Nagy Ágnes: *Tükör előtt*)

Kosztolányi Dezső *Arcom a tükörben* című versében is mintha az idős Nárcisz siratná el letűnt ifjúságát:

*Magamnak árnya, jaj, de megsiratlak.
Nézlek sokáig, fázva, reszketően.
Sötét hajam te, – csókoló piros szám –
Magam húzom rátok a szemfedőm.*

Pilinszky János versében (*Kalandozás a tükörben*) a tükör az önmagunkba zártság, az egyedül maradás, végső soron a magány szimbólumaként jelenik meg:

*Itthon vagyunk – mondta a kisfiú,
és azzal átléptek az üveglapon.
Azazbogy csak átléptek volna,
mivel valóban csak a kisfiú
jutott keresztül, míg a kislány
az üveg túlsó oldalán rekedt.*

Rákos Sándor *Sirató* című versében a dézsában a víztükör rezeg, amikor Krisztus keresztjét ácsolják a hóhérok:

*rossz ütemű kopácsolástól rezegnek a fölaggatott
edények, dézsákban moccan a víztükör*

Itt a víz tükre egzisztenciális szorongást, fenyegetettséget, félelmet jelez.

Kálnoky László versében a tükör az önmagunkkal való szembenézésen túl az önmagunk legyőzésének lehetőségével, kísérletével is játszik:

*Saját tükörképemmel szemben állok,
kurta vasbotot szorít jobb kezem.*

*Hasonmásom bal keze szintén.
Egymásra emeljük most fegyverünket.
Csörömpölve törik be az üveg.
Ellenfelem testén fekete lyuk.
Több sebből vérzem én is.
Újabb kemény csapással ajtónyira tágítom az utat.
Átlépek véres arccal, de győztesen
legnagyobb ellenségem maradék körvonalain.*

(Kálnoky László: *Párviadal*)

Leggyakrabban azonban mégis a szembenézés szimbólumaként jelenik meg a tükör az irodalomban, amely szembesít önmagunkkal, leplezetlenül mutatja meg nekünk magunkat.

Alábbi versem az Ezredvég 2008. áprilisi számában jelent meg:

Tükör

*Ez évi elhatározásom:
Tükörbe nézve reggelente
saját tekintetem kiállom.
Remek tükör, de nincs elég fény.
Remek tükör, de rozsdaszepplős.*

Georges Bernanos *Egy falusi plébános naplója* című regényében az ambri-court-i fiatal pap így meditál: „a lelkiismeret egy homályos tükör felszínére siklott, s hirtelen attól félttem, hogy megpillanthatok egy arcot. Milyen arcot? Talán az enyémet? Egy újra megtalált, elfeledett arcot.”

A keresztény szimbolikában a tükörbéli arcnak, melybe szívesen szeretnénk belenézni, hasonlítania kell egy Krisztus-ikonra. Kempis Tamás szerint a keresztényeknek nem csupán követniük kell Krisztust, hanem utánozniuk is. Az *Imitatio Christi* nem azt jelenti, hogy Krisztus követése, hanem azt, hogy Krisztus utánzása. Így lesz a tükör: Krisztus. Tükörkrisztus.